

UDK 330.322(497-15)
Biblid 0543-3657, 73 (2022)
Год. LXXIII, бр. 1184, стр. 117-146
Прегледни научни рад
Примљен: 20. 1. 2022.
Прихваћен: 28. 2. 2022.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2022.73.1184.5
CC BY-SA 4.0

Наташа СТАНОЈЕВИЋ¹

Развојни ефекти „Инвестиционог оквира за Западни Балкан“

САЖЕТАК

Предмет овог истраживања су ефекти развојне помоћи које Европска унија пружа земљама Западног Балкана током процеса придруживања. Фокус је на ефектима пројеката Инвестиционог оквира за Западни Балкан, као кључног механизма преко кога ће се реализовати развојна подршка региону у наредном пројектном циклусу. У раду су описани развојни циљеви овог програма и анализирана обележја претходно реализованих пројеката. Утврђено је да је учешће бесповратне помоћи ЕУ у овим пројектима симболично, док готово сва средства потичу од зајмова корисника од европских банака или из сопствених буџетских средстава. Анализа облика ове симболичне помоћи показала је њен миноран развојни ефекат, с обзиром на то да се ради о студијама изводљивости, проценама и препорукама. Резултати показују знатно боље ефекте билатералних донација и значај билатералне сарадње са европским земљама.

Кључне речи: Западни Балкан, Инвестициони оквир за Западни Балкан, Економски и инвестициони план, ИПА фондови, бесповратна помоћ (грант), билатералне донације.

¹ Наташа Станојевић, научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд, e-mail: natasa.stanojevic@diplomacy.bg.ac.rs

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2022. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2022. године.

Увод

Током процеса придруживања Европској унији (ЕУ), земље кандидати имају приступ фондовима за развој, формираним с циљем да се „убрза њихов процес конвергенције након приступања”.² Средства су намењена ублажавању негативних фактора, који би након пријема у ЕУ могли да створе непремостиве разлике међу новим и претходним чланицама. Програми ЕУ се финансирају из заједничког буџета Европске уније, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области, које се периодично редефинишу у складу са реализованим циљевима или измењеним околностима.³ Развојна помоћ ЕУ кандидатима за чланство, по правилу се реализује из ИПА фондова (енг. *IPA – Instruments for Pre-Accession Assistance*).

Медијска пажња у европским земљама је више од две деценије интензивно усмерена на „инвестиције” и „донације” ЕУ. У јавности је створена слика о томе да развијене земље ЕУ издвајају импресивну финансијску помоћ из сопственог буџета за развој Западног Балкана. Овакве информације се пласирају свакодневно, креиране су на маркетиншки највишем нивоу и успешно медијски постављене као чињеница која се не доводи у питање. Ова искривљена, или бар преувеличана, слика се потом од стране ЕУ користи у политичким и економским захтевима и условљавањима земаља кандидата. ЕУ условљава приступање земаља Западног Балкана додавањем нових политичких критеријума, спајањем услова из различитих области (политика, економија, норме) и, донекле, арбитарно примењујући условљеност на индивидуалној основи.⁴ Чак и у евроскептичном делу јавности, дилеме и питања се постављају само о томе да ли је

² Vasja Rant, Mojmir Mrak & Matej Marinč, “The Western Balkans and the EU budget: the effects of enlargement”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 20, No. 3, 2020, p. 431.

³ Министарство за европске интеграције (МЕИ, 2022), *Програми Уније*, <https://www.mei.gov.rs/srl/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>, 31/1/2022.

⁴ Nataša Stanojević, Nenad Vujić & Slavoljub Vujović, “The causes of the rise of Euroscepticism: a survey of Serbian citizens in 2020”, *Journal of contemporary European studies*, 2022, p. 1; Miloš Petrović, “EU Integration Process of Serbia: A Vicious Circle of High Politics?”, *The Review of International Affairs*, Vol. 70, No. 1175, 2019, pp. 23–48.

финансијска помоћ ЕУ вредна политичких уступака, а не да ли она уопште постоји.

Перцепцију о томе да су средства ЕУ „донација” (схваћена у духу српског језика као поклон) имају не само грађани, медији, већина политичара земаља чланица ЕУ и кандидата, већ и експерти за односе са ЕУ. Већина полази од претпоставке да су земље у претприступној фази „по дефиницији нето примаоци фондова ЕУ, јер не дају доприносе у буџет ЕУ”.⁵ Оцене о *a priori* нето приливу средстава земаља кандидата, у овом случају, нису резултат истраживања већ полазна тачка на којој се даље граде истраживања о његовим ефектима. У наведеној студији Ранга, Мрака и Маринча недостајућа информација је да земље кандидати плаћају годишњу чланарину за учешће у сваком посебном развојном програму ЕУ.⁶ Овај податак најчешће није изостављен циљано, већ није познат. Изузев одредбе из споразума сваке земље кандидата са ЕУ о ИПА фондовима, која говори о томе да постоји чланарина за програме преко којих се пласирају средства, подаци о висини ових чланарина су недоступни и најупорнијим ауторима.

Најновији пример незаслужене медијске пажње, који је у највећој мери иницирао ово истраживање, су информације о резултатима самита лидера ЕУ и Западног Балкана у Брду код Крања, одржаног 6. октобра 2021. године. Иако је на овом састанку само потврђен Економски инвестициони план (ЕИП), који је усвојен још 2020. године, као редовни завршетак петогодишњег циклуса финансирања из ИПА фондова (ИПА 3 циклус), вест о издвајању 30 милијарди долара за Западни Балкан представљена је уз много помпе, као нов, додатни подстицај земљама кандидатима, чин несебичне подршке развијених земаља сиромашнијим суседима.⁷

Полазећи од документа Европске Комисије „Економски инвестициони план ЕУ за период 2021–2026”, у фокусу овог истраживања је програм „Инвестициони оквир за Западни Балкан” (ИОЗБ) (*Western Balkan Investment Framework – WBIF*). Кључни разлог за истраживање само једног програма пројектног финансирања су

⁵ Vasja Rant, Mojmir Mrak & Matej Marinč, “The Western Balkans and the EU budget: the effects of enlargement”, *op. cit.*, 431.

⁶ *Ibid.*

⁷ EIP, *An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, European Commission, 2020.

бројне непознанице за анализу укупних ефеката институционалног финансирања развоја земаља кандидата. Финансијска средства из ЕУ фондова се користе („повлаче“) преко варијабилног низа посебних програма, са оријентацијом на различите развојне изазове и веома разноликом структуром извора финансирања.

Одабир ИОЗБ као предмета истраживања је инициран најавом у Економском инвестиционом плану, да ће у наредном пројектном циклусу ИОЗБ бити кључни механизам преко кога ће се реализовати развојна подршка региону.⁸ Интензивније пројектно финансирање преко ИОЗБ је у складу са измењеним развојним приоритетима ЕУ, који се у већој мери односе на инфраструктурне циљеве, енергетику и зелени развој, уместо на иновације, науку и технологију које су у претходној деценији доминирале ЕУ пројектима (Хоризонт, Еразмус).

Додатни разлози за истраживање ефеката ИОЗБ су практичне природе и односе се на транспарентне податке у односу на друге програме. Како се неповратна средства ИОЗБ издвајају директно из ИПА фондова, овај програм не подразумева издвајање средстава за чланарину коју плаћају земље кандидати, тако да нема непознатих фактора за процену његове ефикасности. Поред тога, ИОЗБ је транспарентан у погледу података о изворима и облицима финансирања за сваки појединачни пројекат, било да је завршен, најављен или у процесу имплементације.

У овом истраживању се анализирају, класификују и презентују садржаји јавно доступних докумената: а) Економског инвестиционог плана из 2020; б) Декларације из Брда 2021; в) званичних презентација Европске комисије о пројектима ИОЗБ; г) Споразума Србије о ИПА финансирању; и д) података Министарства за европске интеграције и Министарства спољних послова Републике Србије.

Као научни циљеви постављени су дескрипција облика финансирања ИОЗБ пројеката; класификација извора финансирања; објашњење релација међу субјектима пројеката; и, на њима засновано предвиђање ефеката пројектног финансирања ЕУ у Србији у наредном петогодишњем периоду.

Први део даје краћи преглед претходних истраживања ове теме. У другом делу се описују основни појмови и постулати институционалног финансирања ЕУ развоја Западног Балкана.

⁸ Ibid., p. 9.

Трећи део се односи на циљеве пројектног финансирања ЕУ Западног Балкана у периоду 2021–2026. године.

Четврти део истраживања анализира ИОЗБ пројекте који су реализовани у претходном циклусу. Састоји из два одељка. Први се односи на анализу извора финансирања пројеката ИОЗБ (зајмови, сопствена средства земље кандидата или корисника пројекта, билатералне донације и бесповратна помоћ тзв. грантови). Овај део истраживања није замишљен као представљање сваког појединачног пројекта, већ као сумарни приказ удела сваког извора финансирања у свим пројектима ИОЗБ. Други одељак овог поглавља изузима зајмове, сопствена средства и билатералне донације, и анализира само облике бесповратне помоћи (грантова), како би се проценио њихов значај и допринос пројектним циљевима и развоју Србије. Оба одељка анализирају све ИОЗБ пројекте у којима учествује Србија, било да се односи на њене унутрашње циљеве или пројекти укључују и остале земље Западног Балкана.

У петом делу се истражују билатералне донације земаља чланица ЕУ и доводи их у однос са институционалним ЕУ финансирањем. Циљ је да се укаже на значај унапређења билатералних односа уместо економски некорисне, а политички веома захтевне везе са Европском унијом.

Претходна истраживања развојне подршке Европске уније

Насупрот обиљу литературе о страним директним инвестицијама *компанија* из ЕУ земаља, а које су вођене економском логиком (могућностима већег профита), упадљив је недостатак научних радова који анализирају институционалне механизме ЕУ финансирања.⁹

Међу радовима из области правне регулативе, детаљан преглед ЕУ инструмената од првих програма пре ИПА даје Александар Андрија Пејовић.¹⁰ У области државне управе, Антонопулос и Бахтлер (*Eleftherios Antonopoulos and John Bachtler*), на примеру Хрватске показују

⁹ Насупрот СДИ компанија, институционална развојна помоћ по правилу не укључује интересе инвеститора, већ је усмерена на смањење развојне диспропорције међу чланицама, односно требало би да има за циљ искључиво корист земље кандидата.

¹⁰ Aleksandar Andrija Pejović, „Instrument pretpristupne podrške Evropske unije 2007–2027“, *Evropsko zakonodavstvo*, Vol. 19, No. 72, 2020, pp. 16–29.

да претприступни инструменти имају ограничен домет, и истичу позитивну улогу у успостављању националних координационих структура, али без значајног утицаја на свеобухватну реформу државног сектора.¹¹ Поп-Лазич указује на огромне разлике у вредности помоћи коју ЕУ пружа својим чланицама и кандидатима.¹²

Малобројни радови који се тичу финансијских релација између ЕУ и земаља Западног Балкана, односе се на пројекције потенцијалних бенефита од будућег чланства.¹³ Међу важнијим радовима истичу се истраживања Давида Дентија (*Davide Denti*) и Вила Бартлета (*Will Bartlett*).

Анализа нивоа расподеле средстава, нивоа апсорпције средстава и напретка у административним реформама Давида Дентија, показала је да статус кандидата није довољан, нити неопходан услов за позитивне ефекте ИПА. Дентијево истраживање је показало да су „ИПА фондови били у стању да катализују напредак само у оним земљама које карактерише просечан притисак на прилагођавање”, док ефекат изостаје код земаља које су великом заостатку, као и у онима које су већ напредне у економском погледу.¹⁴

Бартлетова истраживања резултирају негативном оценом ефикасности ЕУ помоћи, мада се и ови радови углавном односе на билатералне донације и инвестиције.¹⁵ У Бартлетовим истраживањима основна тема је одсуство напретка у приближавању

¹¹ Eleftherios Antonopoulos & John Bachtler, “The Role of EU Pre-Accession Assistance in the Establishment of National Coordination Structure for EU Funding: The Case of Croatia”, *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 10, No. 2, 2014, pp. 184–202

¹² Isidora Pop Lazić, „Specificnosti i tok pristupnih pregovora Srbije i Hrvatske za članstvo u Evropskoj uniji – implikacije na bilateralne odnose”, *Međunarodna politika*, Vol. 72, No. 1183, 2021, pp. 53–68.

¹³ Vasja Rant, Mojmir Mrak & Matej Marinč, 2020. “The Western Balkans and the EU budget: the effects of enlargement”, op. cit.

¹⁴ Davide Denti, “Did EU candidacy differentiation impact on the performance of pre-accession funds? A quantitative analysis of Western Balkan cases”, *Croatian International Relations Review*, Vol. 19, No. 68, 2013, p. 61.

¹⁵ Will Bartlett, *Europe’s Troubled Region: Economic Development, Institutional Reform and Social Welfare in the Western Balkans*, Routledge, 2008; Will Bartlett, “Economic development in the European super-periphery: Evidence from the Western Balkans”, *Economic annals*, Vol. 54, No. 181, 2009, pp. 21–44; Will Bartlett, “International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans”, *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 29, No. 2, 2021, pp. 184–200.

критеријумима ЕУ на Западном Балкану, као последица ендемске слабости локалних елита (корупција, успостављање финансијских елита које напредују на основу ЕУ пројеката итд.), али и немара донора према реализацији развојних циљева. „Уз неколико изузетака, донатори ЕУ и институције ЕУ нису издвојили помоћ да би мотивисали успостављање ЕУ норми у државама кандидатима“, већ да би донатори остварили сопствене интересе.¹⁶

Ово истраживање нема у фокусу ове несумњиво присутне негативне појаве. Циљеви пројеката који су тема овог рада, *a priori* ће се посматрати као оправдани и релевантни за развој земаља кандидата, а њихова реализација као неспорна. Оно што се критички посматра је сама финансијска структура ЕУ пројеката и облици бесповратне помоћи, уз претпоставку о њиховом веома ниском развојном доприносу, чак и у условима успешне реализације.

У научној литератури готово да нема анализа самих пројеката ЕУ, њихове ефикасности и улоге у развоју земаља чланица. Тематски најближе овом истраживању је анализа ефеката ЕУ финансирања инфраструктурних пројеката у земаљама Западног Балкана, која је резултат сарадње Европске инвестиционе банке и Бечког института за међународне економске студије. Аутори ове студије (*Mario Holzner and Monika Schwarzappel*) истичу као један од важнијих резултата неповољну структуру финансирања, која се у највећој мери односи на зајмове, док је бесповратна помоћ (грантови) минимална.¹⁷ Ови аутори констатују да се ЕУ финансирање не разликује од кинеског финансирања, које се критикује због опасности прекомерног задуживања осетљивих земаља.¹⁸

Основни принципи ЕУ финансирања развоја Западног Балкана

Основни циљ успостављања Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) је финансијска и техничка подршка Европске уније

¹⁶ Will Bartlett, “International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans”, *op. cit.*, p. 184.

¹⁷ Mario Holzner & Monika Schwarzappel, *Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis*, European Investment Bank and The Vienna Institute for International Economic Studies, 2018.

¹⁸ *Ibid.*

реформама у земљама Западног Балкана. У садашњем облику се ИПА примењује од 2007. године.

Формално прокламован циљ ИПА је да помогне корисницима у политичким и економским реформама, које усклађују привреду и друштво земље кандидата са земљама ЕУ. Бројне политичке и правне реформе припремају кандидате на права и обавезе које доноси чланство у ЕУ, док економске реформе треба да пруже грађанима виши животни стандард и успоставе привреду усклађену са принципима одрживог развоја. Европска комисија није ограничила функцију ИПА фондова само на развој земаља кандидата, што је распрострањено мишљење јавности, већ предвиђа и значајну корист за чланице ЕУ при остваривању „сопствених циљева одрживог економског опоравка, снабдевања енергијом, транспорта, животне средине и климатских промена итд.”¹⁹

Средства ИПА фондова се дистрибуирају преко неколико програма намењених повећању конкурентности привреде земље кандидата. Република Србија је, на пример, потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније још 2004. године и посебне споразуме за учешће у сваком појединачном програму ЕУ. Тренутно се у Србији реализују осам ЕУ програма: Програм за конкурентност малих и средњих предузећа, Програм за запошљавање и социјалне иновације, Еразмус, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм 3, Фискалис 2020 и Царина 2020.²⁰ Ови програми су, уз мања одступања, у току реализације и у другим земљама Западног Балкана.

Величина ИПА фондова, који су на располагању овим програмима, није пропорционална величини привреда, нити броју становника, а критеријуми по којима се средства расподељују међу земљама Западног Балкана нису унапред утврђени. У претходним циклусима Република Србија је добијала око 12% укупних фондова за Западни Балкан, иако њено становништво чини 40% укупне популације Западног Балкана, а привреда више од половине економије читавог региона. Од око 11,5 милијарди евра, колико је износио буџет ИПА I за период 2007–2013, Србији је стављено на

¹⁹ “European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations”, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en, 22/1/2022.

²⁰ Министарство за европске интеграције (МЕИ), *Програми Уније*, op. cit.

располагање 1,4 милијарда евра. За период 2014–2020 (ИПА II) опредељено је укупно 11,7 милијарди евра, од чега оквирно 1,5 милијарди евра за Србију.²¹ Укупно, за период 2007–2020, бесповратна средства ЕУ Србији износе 2,9 милијарде евра, односно просечно 200 милиона евра годишње, што је симболичан износ за привреду чији годишњи БДП износи око 50 милијарди евра, а буџет 12 милијарди евра.

Ни овај симболични износ се не може у целости сматрати корисним за развој земље кандидата, јер скоро сви пројекти укључују кофинансирање (*national co-financing*) и/или чланарину. Само потписивање споразума о учешћу у ИПА пројектима не подразумева трошкове за кориснике, али потписивањем споразума о учешћу у појединачним програмима, земља кандидат врши уплату доприноса (чланарине) у буџет програма или агенције.²² Износ чланарине није фиксан, углавном се ради о уделу у укупном фонду програма. Што се тиче учешћа Србије у ИПА програмима, јавности је доступан само споразум о учешћу у Хоризонту, који је у претходном периоду био најзаступљенији програм преко кога су земље Западног Балкана користиле средства ИПА фондова. Ипак, одредба је тако формулисана да нема ни назнака о томе о коликом годишњем износу се ради. Закон о учешћу у програму Хоризонт из 2014. године наводи да ће Србија „за сваку годину учешћа у Програму уплаћивати финансијски допринос у општи буџет Европске уније”.²³ Анекс 2 овог закона, који се односи на правила о финансијском доприносу Србије у Програму (2014–2020), иако детаљнији такође не указује на износ овог доприноса Србије. Став 1 гласи: „Финансијски допринос Србије у Програму биће обрачунаван на годишњем нивоу пропорционално, и као додатак, буџетског издвајања за имплементацију, управљање и функционисање Програма који је

²¹ ЕУ у Србији, *Помоћ ЕУ Републици Србији*, Делегација ЕУ у Републици Србији, 2020, <https://europa.rs/pomoc-eu-republici-srbiji>, 28/1/2022; Министарство за европске интеграције (МЕИ), *Фондови ЕУ*, <https://www.mei.gov.rs/srl/fondovi/fondovi-evropske-unije/>, 28/1/2022.

²² „ИПА II Agreement”, article 20 and article 30.

²³ „Закон о потврђивању споразума између Владе Републике Србије и Европске уније о уčešћу Републике Србије у програму Европске уније Хоризонт 2020 – оквирном програму за истраживање и иновације (2014–2020)”, 2014, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/2328-14Lat.pdf, 11/01/2022, члан 3, став 1.

предвиђен буџетом Европске уније за ту годину”, а став 2: „Фактор пропорционалности којом се утврђује допринос Србије одређује се на основу односа између БДП Србије, обрачунатог по тржишним ценама, и износа БДП, обрачунатих по тржишним ценама, земаља чланица Европске уније...”.²⁴

Други кључни аспект финансијских односа Западног Балкана са ЕУ је кредитно-дужнички однос, јер се ЕУ јавља као највећи зајмодавац земаља ЗБ. На примеру Србије, кредити ЕУ износе око 4,5 милијарде евра.²⁵ Кредитирање земаља кандидата од стране европских банака није одвојена тема од пројектног финансирања. Наиме, како услови кредитирања европских банака нису међу повољнијим на међународном тржишту капитала, земље кандидати се задужују код ових банака најчешће само у оквиру пројеката који подразумевају кредите, а не на основу својих потреба и могућности. Европска инвестициона банка (ЕИБ) је највећи кредитор Србије са скоро три милијарде евра кредита, а затим Европска банка за обнову и развој (ЕБРД), Развојна банка Савета Европе (COEDB) и немачка KfW банка.

Како је истакнуто у уводу, с обзиром на велике разлике ЕУ пројеката у погледу доприноса кандидата (било кроз чланарину или кофинансирање), као и у погледу кредита од европских банака који су саставни део неких програма, предмет истраживања се мора ограничити на одређену групацију пројеката или програм. С обзиром на кључну улогу у пројектном циклусу 2021–2026, према Европском инвестиционом плану за Западни Балкан, као предмет детаљнијег истраживања издвојен је Инвестициони оквир за Западни Балкан.

Економски и инвестициони план за Западни Балкан за период 2021–2026 и Инвестициони оквир за Западни Балкан

Економски и инвестициони план за Западни Балкан (ЕИП) је део Декларације из Брда од 6. октобра 2021. године, али је као самостални документ усвојен у Бриселу, октобра 2020. године, и односи се на реализацију ИПА 3 пројеката.²⁶

²⁴ „Zakon o potvrđivanju sporazuma između Vlade Republike Srbije i Evropske unije o učešću Republike Srbije u programu Evropske unije Horizont 2020 – okvirnom programu za istraživanje i inovacije (2014–2020)”, op. cit., Анекс 2.

²⁵ ЕУ у Србији, *Помоћ ЕУ Републици Србији*, op. cit.

У саопштењима са самита у Брду, као кључна вест је истакнуто мобилисање 30 милијарди евра за финансирање развоја Западног Балкана. С друге стране, ЕИП и Декларација предвиђају максималних девет милијарди бесповратних средстава за регион и то за период од наредних седам година. Додатних 20 милијарди евра се у изјавама ЕУ званичника наводи као могуће инвестиције. За статус ових „инвестиција“ најчешће се користе речи „очекивање“ и чешће „надања“, а додатну конфузију уноси сама реч инвестиције јер није наведено од кога се очекује да инвестира ова средства. Извесно је само да то није ЕУ, јер су ова средства јасно ограничена на девет милијарди евра из ИПА 3 фондова.

Текст документа ЕИП и саопштење Европске комисије од 6. октобра 2021. године, у великој мери разјашњавају извор ових очекиваних средстава. Наиме, уведен је нов Инструмент гаранције за Западни Балкан (*Western Balkans Guarantee facility*), што значи да се ради о гаранцијама на износ од 20 милијарди евра, које ЕУ даје на кредите банака које су укључене у систем ЕУ финансирања (ЕИБ, ЕБРД и друге Међународне Финансијске Институције).^{27,28} Систем гаранција заправо има за циљ да заштити ове банке од потенцијалних губитака приликом давања кредита „јавним и приватним инвеститорима“.²⁹ Одредба о кредитирању „јавних и приватних инвеститора“ указује на то да би кредите могле да потражују компаније или власти различитих нивоа, како из земаља ЕУ тако и земаља кандидата. Дакле, 20 милијарди је максимални износ потенцијалних зајмова. Имајући у виду да су камате ових банака веће, а остали кредитни услови неповољнији од просечних услова на међународном тржишту капитала. Каматне стопе су предмет договора због чега нема генералних података износу камате појединачних банака. Прецизни су подаци Народне банке Србије за тренутне каматне стопе које Србија плаћа на кредите Европске

²⁶ Декларација из Брда, 2021, <https://www.consilium.europa.eu/media/52287/eu-wb-summit-brdo-declaration-6-october-2021-05.pdf>, 11/1/2022.

²⁷ EIP, *An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, op. cit., p. 2.

²⁸ *Commission Communication on An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, European Commission, Brussels, 6.10.2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/communication_on_wb-economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf, 14/1/2022.

²⁹ Ibid.

инвестиционе банке, што је у фокусу овог рада, а то је 4,5% (фиксна) до 4,8% (променљива).³⁰ НБС није објавила податке о каматама кинеских инвеститора (што су такође зајмови), али су подаци доступни у критичком тексту о дужничком ропству ЗБ Кини, сачињеном од стране Уникредит банке, такође за актуелни период (2021), у коме се наводе каматне стопе од 2–3%.³¹

Уколико су корисници гаранција код европских банака компаније из земаља ЕУ, земље ЗБ потенцијално могу имати користи од њихових инвестиција, што је предмет процене сваке појединачне инвестиције. Међутим, имајући у виду саму природу развојних циљева, инвестирање од 20 милијарди у највећој мери очекује се од самих земаља Западног Балкана, што укључује терет наведених каматних стопа од око 4,5%. Ради се о томе да је као приоритет новог циклуса пројектног финансирања наведено боље повезивање привреда Западног Балкана – унутар региона и са ЕУ.³² Пројекти у периоду 2021–2026 имаће фокус на „спровођењу фундаменталних реформи, продубљивању регионалне економске интеграције и развоју заједничког регионалног тржишта“ Западног Балкана.³³ Као кључне области развоја наведене су транспортна, дигитална, енергетска инфраструктура и питања животне средине. Као важни циљеви финансирања (укључујући зајмове и грантове) у ЕИП наведени су заједничка имплементација предстојеће Зелене агенде за Западни Балкан, повезивање региона у областима здравства, образовања, културе, иновација и слично.³⁴

Имајући у виду ове приоритете, кључну улогу у наредном периоду имаће Инвестициони оквир за Западни Балкан – ИОЗБ, као заједничка иницијатива ЕУ, финансијских институција, билатералних донатора и влада Западног Балкана. ИОЗБ обезбеђује

³⁰ Народна банка Србије, *Европска инвестициона банка – зајмови за мала и средња предузећа, предузетнике и локалну самоуправу*, <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/medjunarodna-saradnja/evropska-unija/kredit-eib/index.html>, 27/2/2022.

³¹ UniCredit, *Western Balkans: The burden of China's lending to governments*, https://www.research.unicredit.eu/DocsKey/emergingmarkets_docs_2021_179967.ashx?EXT=pdf&KEY=l6KjPzSYBBGzROuioxedUNdVqq1wFeRoBg8dvzn51cw xIFTj0Rbl4w==&T=1, 27/2/2022.

³² EIP, *An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, op. cit., p. 2.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid., p. 9.

финансирање и техничку помоћ за „стратешке инвестиције у секторима енергетике, животне средине, друштва, транспорта и дигиталне инфраструктуре и развој приватног сектора”.³⁵

Овај регионални инвестициони оквир је активан од 2009. године, са значајним бројем успешно реализованих пројеката из наведених области. Енергетска заједница почела је са радом још раније, 2006. године, с циљем „да прошири правила и принципе унутрашњег енергетског тржишта ЕУ према земљама Југоисточне Европе, Црноморског региона и шире, да их у потпуности интегрише у енергетско тржиште ЕУ и пре формалног приступања овој заједници”.³⁶ Ипак, кључна улога ИОЗБ предвиђена је за ИПА 3 циклус, чији се развојни циљеви подударају са циљевима ИОЗБ. Према ЕИП, ИОЗБ ће бити главно средство које ће:

- „ојачати кључне инфраструктурне везе, посебно главне транспортне и енергетске везе, које су од виталног значаја за економски развој, интеграцију тржишта и прекограничну трговину унутар региона и са Европском унијом;
- подржати зелену и дигиталну транзицију;
- повећати конкурентност приватног сектора, подстаћи иновације и развој основних друштвених сектора;
- повезати привреде кроз јачање регионалних економских интеграције и интеграције са ЕУ”.^{37,38}

Имајући у виду природу ових пројеката, јасно је да се као главни инвеститори могу јавити владе, општине и јавна предузећа у земљама Западног Балкана, а не компаније из ЕУ. Дакле, очекивања додатних инвестиција од 20 милијарди евра односе се на инвестиције самих земаља Западног Балкана, за које ће европске банке обезбедити кредите.

³⁵ WBIF – *A guide to the Western Balkans Investment Framework*, European Union, 2020, https://wbif.eu/storage/app/media/Library/11.Funding/WBIF%20Guide_Update_March2020.pdf, 10/1/2022.

³⁶ Petar Stanojević, Zoran Jeftić & Žarko Obradović, “The Western Balkan countries’ accession to the European Union from the energy perspective”, *The Review of International Affairs*, Vol. 71, No. 1178, 2020, p. 34.

³⁷ EIP, *An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, op. cit., p. 9.

³⁸ WBIF – *A guide to the Western Balkans Investment Framework*, op.cit., p. 2.

Реализовани пројекти Инвестиционог оквира за Западни Балкан у Србији

Функционисање, расподела фондова и реализација циљева ИОЗБ могу се оценити на основу пројеката који су до сада реализовани или су у процесу имплементације. Због потребе да се истраживање ограничи, као пример се анализирају сви ИОЗБ пројекти који укључују Републику Србију, при чему се одвојено анализирају пројекти у којима је Србија једини учесник, и регионални пројекти у које су укључене и друге земље Западног Балкана.

Структура извора финансирања пројеката

Инвестициони оквир за Западни Балкан се донекле разликује у структури извора финансирања од других програма. Грантови (бесповратна помоћ) се такође „повлаче“ из ИПА фондова, али за разлику од Хоризонта и већине других програма, ИОЗБ не подразумева издвајање доприноса корисника приликом потписивања споразума, већ се допринос субјеката корисника помоћи утврђује за сваки засебан пројекат.

Финансирање пројеката ИОЗБ у претходном, као и наредном периоду реализује се путем:

- грантова Европске уније из ИПА фондова;
- билатералних донација – добровољна давања страних влада или финансијских институција;
- зајмова финансијских институција које учествују у ИОЗБ (ЕБРД, ЕИБ, ЦЕБ, KfW);
- националног финансирања – удео самог корисника пројекта и остала унутрашња средства Републике Србије (Влада, надлежна министарства и други).³⁹

У погледу инвестирања у инфраструктуру, у досадашњим пројектима у земљама Западног Балкана, већина је реализована преко ИОЗБ. Закључно са 2018. годином реализовано је 146 ИОЗБ пројеката вредности 10,9 милијарди евра.⁴⁰ При томе су најважнији

³⁹ WBIF – *Western Balkans Investment Framework – Projects*, European Union, 2022, <https://www.wbif.eu/project/>, 11/1/2022.

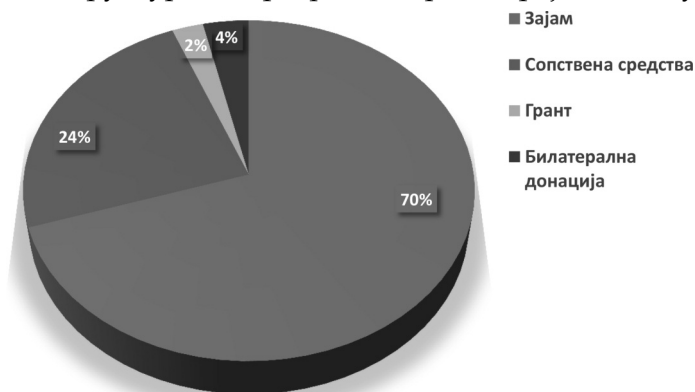
⁴⁰ Mario Holzner & Monika Schwarzhappel, *Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis*, op. cit.

извор финансирања били зајмови (7,9 милијарди евра), док су грантови износили 796 милиона евра.⁴¹

ИОЗБ је до 2022. године био основа за 36 пројеката који се односе на Србију, од чега је 20 пројеката усмерено на унутрашње, а 16 на регионалне циљеве, који су укључили и друге земље Западног Балкана.⁴² Неки су реализовани, док су други у фази имплементације. Детаљи ових пројеката су због обима приказани у табелама 1 и 2 у анексу, док је у тексту графиканом приказан удео различитих извора средстава за њихово финансирање.

Подаци о пројектима ИОЗБ, који се односе само на Србију, показују да је у структури финансирања далеко највећи удео кредита који је Србија узела од европских банака за реализацију ових пројеката. Зајмови износе преко две милијарде евра, односно учествују са 70% у финансирању ИОЗБ пројеката. На другом месту су сопствена средства корисника пројекта, најчешће одређене државне институције или јавне компаније у Србији. Сопствена средства износе око 743 милиона евра, и чине око 24% свих средстава утрошених за пројекте. Билатералне донације збирно износе 111,6 милиона (4%), а грантови, односно бесповратна помоћ имају најмањи удео од 76 милиона евра, односно 2% укупних средстава уложених у пројекте током протеклих 12 година (графикон 1).

Графикон 1: Структура извора финансирања пројеката ЕУ у Србији



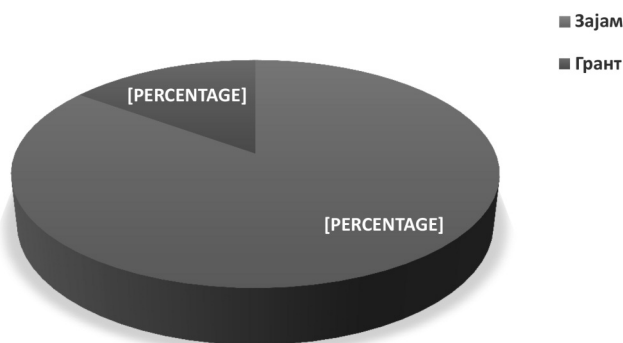
Извор: Калкулација аутора на основу података WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/wbif-projects>

⁴¹ Ibid., p. 13.

⁴² WBIF, *Western Balkans Investment Framework*, op. cit.

Заједнички регионални пројекти се разликују од самосталних пројеката за Србију по томе што су извори финансирања само кредити и грантови. Регионални пројекти су финансирани кредитима у износу од 372 милиона евра и грантовима у вредности од 66 милиона евра.⁴³

Графикон 2: Структура извора финансирања регионалних пројеката ИОЗБ



Извор: Калкулација аутора на основу података WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/wbif-projects>

Поред реализованих пројеката и оних који су у току имплементације, значајан број пројеката је у припремним фазама (планови, предлози и тендери), и они нису предмет анализе.

Форме бесповратне помоћи (грантова)

Облик у коме се јављају грантови у пројектима ЕУ је кључна препрека њиховој ефикасности. Наиме, свака бесповратна помоћ коју Србија и друге земље Западног Балкана примају од Европске уније има облик *саветодавних и техничких услуга* које обављају Европска инвестициона банка (ЕИБ) и Европске банке за обнову и развој (ЕБРД) за потребе пројекта. ЕИБ „блиско сарађује са Европском комисијом, комбинујући кредите банке са грантовима ЕУ“.⁴⁴

⁴³ Калкулација аутора на основу података WBIF – *Western Balkans Investment Framework – Projects*, op. cit.

⁴⁴ EIB, *The EIB in the Enlargement Countries*, 2021, <https://www.eib.org/en/projects/regions/enlargement/index.htm>, 11/1/2022.

Европска комисија, дакле, из ИПА фондова плаћа услуге које европске банке пружају у реализацији пројеката.

Грантови се, дакле, не односе на уложен новац, опрему, материјал, извођење радова, нити било какву материјалну вредност, већ на саветодавне услуге. На пример, ЕИБ „спроводи студије тржишта и сектора..., и помаже клијентима да осмисле своју стратегију и усаврше своје вештине, делећи знање и искуство како би на крају могли сами да управљају пројектима” и ЕИБ „такође води пројекте кроз кораке потребне за обезбеђивање финансирања”.⁴⁵ У области инфраструктуре, која је предвиђена као кључна област финансирања у оквиру новог циклуса ИПА 3 фондова, ЕИБ и ЕБРД дају саветодавну и техничку помоћ за припремање документације као што су студија изводљивости, прелиминарни дизајн, помоћ у спровођењу тендера, надгледање пројекта и припремне студије.

Намена грантова је доступна у наведеној документацији сваког пројекта, али како је преобимна за потпуно цитирање, као илустрација форме ове помоћи, наводе се пројекти са највећим вредностима бесповратне помоћи. При томе, треба нагласити да вредност оваквих саветодавних и техничких услуга процењују сами пружаоца услуга – ЕБРД или ЕИБ.

Међу реализованим пројектима, највећа бесповратна помоћ износи шест милиона евра у пројекту „Интегрисани транспорт у Београду”, и односи се на:

- „унапређење Мастер плана градског саобраћаја (укључујући Стратешку процену утицаја на животну средину у складу са директивама ЕУ);
- припрема за прихватљиве инвестиционе пројекте (укључујући студије изводљивости и дизајн компоненти прихватљивих инвестиција); и
- таргетирање изградње капацитета и подршка имплементацији Јединице за управљање пројектима”.⁴⁶

У осталим пројектима, бесповратна помоћ има такође облик техничке помоћи, услуга надзора и најчешће израда студија изводљивости. Неки примери су:

⁴⁵ EIB, *Advisory services*, <https://www.eib.org/en/products/advisory-services/index.htm>, 11/1/2022.

⁴⁶ WBIF – *Western Balkans Investment Framework – Projects*, op. cit.

- припремне активности у пројекту модернизације затвора у Крагујевцу и Панчеву, као што су: израда извештаја о изводљивости; расписивање позива за подношење предлога пројеката; расписивање конкурса за дизајнерске идеје; обезбеђивање пројектне документације; организовање студијских путовања за запослене у Министарству правде „како би се упознали са савременом затворском праксом ЕУ, као и са правилима и препорукама за изградњу затвора”. Додатни грант одобрен је за покривање трошкова надзора радова. Наведена вредност бесповратне помоћи у овом пројекту је 2.872.565 евра;⁴⁷
- техничка помоћ за координацију и праћење програма, као што је подршка у припреми и подношењу инвестиционих предлога, евалуацији предлога пројеката, набавка и праћење напретка. Наведена вредност ових услуга је 2.012.000 евра;⁴⁸
- израда енергетских прегледа, студија изводљивости реновирања школа, израда тендерске документације, надзор изградње. Наведена вредност ових студија изводљивости, као облика бесповратне помоћи је 1.248.000 евра;⁴⁹
- студије изводљивости, у којима је „испитан финансијски статус” компанија за водоснабдевање које су у фокусу пројекта, „процењен квалитет и поузданост услуга водоснабдевања и управљање отпадним водама” и „истакнути актуелни проблеми животне средине.”⁵⁰ Наведена вредност ових студија изводљивости је 500.000 евра;⁵¹
- израда пројекта и правилника за међународни архитектонски конкурс у пројекту Истраживање и развој јавног сектора.⁵²

Билатералне донације европских земаља

Укупне билатералне донације у оквиру пројеката ИОЗБ превазилазе износе институционалне ЕУ бесповратне помоћи у овим

⁴⁷ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-SOC-007>, 14/01/2022.

⁴⁸ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENE-003>, 14/01/2022.

⁴⁹ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENE-004>, 14/01/2022.

⁵⁰ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENV-001>, 14/01/2022.

⁵¹ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENV-001>, 14/01/2022.

⁵² WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-SOC-002>, 14/01/2022.

пројектима. Збирни преглед свих пројеката ИОЗБ показује да је износ билатералних донација за пројекте у Србији 111,6 милиона евра, док грантови збирно износе 76,5 милиона евра (табела 1 у анексу).

Наведени износи нису у свим случајевима донације одређене државе, већ су у неколико случајева донори европске банке, које се у истим пројектима јављају као зајмодавци. На пример, у оквиру пројекта „Реконструкција стамбених објеката након земљотреса у Краљеву” (табела 1 у анексу) износ од 244.400 евра наведен је као екстерна донација Савета Европске Развојне Банке, која је истовремено била зајмодавац средстава од осам милиона евра за исти пројекат.⁵³ Ови износи су класификовани као билатералне донације, али у пракси су ово средства за стварање преговарачке предности. Донирани износи дају предност конкретном зајмодавцу у односу на друге банке.

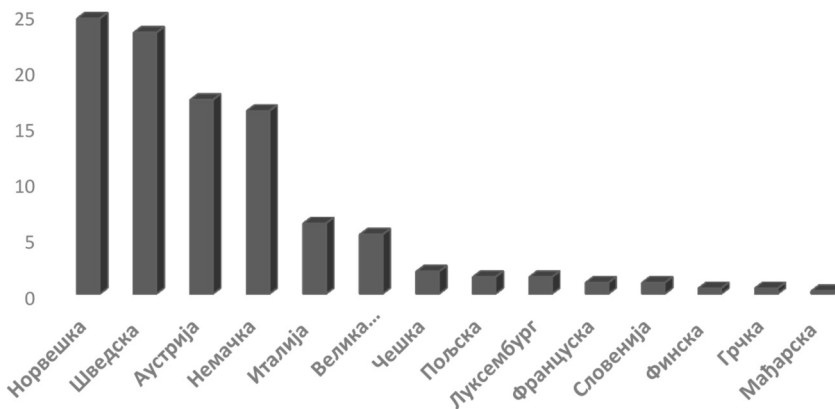
Већина донација, ипак, потиче од европских земаља и не укључује директну корист донора, нити обавезе земље којој је донација намењена, било да су у виду финансијског удела у финансирању пројекта, зајмова или чланарина за ЕУ програме. Чак и да су билатералне донације мање вредности од грантова, самим тим што не укључују обавезе примаоца помоћи, потенцијално имају већи значај.

Земље са највећим донацијама у оквиру ИОЗБ, од оснивања овог програма 2009. до 2020. године, су Норвешка и Шведска са 24 и 23 милиона евра, затим Аустрија, Немачка, Италија и друге (графикон 3).

⁵³ WBIF, 2022, <https://www.wbif.eu/project/PRJ-SRB-ENE-003>.

Графикон 3: Билатерални доноси у пројектима Инвестиционог оквира за Западни Балкан

(милиони евра)



Извор: Аутор на основу података WBIF, 2022,
<https://www.wbif.eu/about/bilateral-donors>

Донације у оквиру ИОЗБ пројеката су само мали део, око 10% укупних билатералних донација Србији. Према подацима Министарства спољних послова РС (МСП), до 2016. године билатералне донације Србији су достигле вредност од око 523 милиона евра.⁵⁴ Највећи билатерални донатори Србије су Шведска са 270 милиона евра, која је у оквиру ИОЗБ програма донирала додатних 23 милиона (графикон 3), затим Краљевина Норвешка, чије укупне донације износе око 216 милиона евра, и додатних 25 милиона евра преко ИОЗБ (табела 3), следе Холандија и Аустрија.⁵⁵ Да подсетимо, укупна средства која је Србија добила из ИПА фондова током два петогодишња циклуса (до 2021. године) износе само 2,9 милијарде евра,⁵⁶ које укључују зајмове, чланарине, сопствена средства и грантове у наведеном облику. Билатералне донације, у оквиру одређеног програма или изван њега, најчешће имају материјални облик. Донације краљевине Норвешке, на пример, односе се на набавку

⁵⁴ ЕУ у Србији, *Помоћ ЕУ Републици Србији*, op. cit.

⁵⁵ Министарство спољних послова Републике Србије, *Билатерална сарадња*, 2022, <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja>, 22/1/2022.

⁵⁶ ЕУ у Србији, *Помоћ ЕУ Републици Србији*, op. cit.

опреме за новооснована предузећа, обављање инфраструктурних радова, постављање цевовода, набавку сајбер платформе и софтвера за потребе Владе Србије и других државних институција, укључујући обуку кадрова за њихово коришћење, набавка врхунске медицинске опреме за клинике у земљама ЗБ и слично.⁵⁷

Закључак

Актуелни глобални изазови током протеклих неколико година постепено доводе до промене кључних развојних циљева. Инфраструктурна повезаност, зелени развој и енергетска ефикасност преузимају примат над иновацијама, високим и информационом технологијама. Нови развојни приоритети су предвиђени плановима развоја Европске уније, али и плановима за развојну подршку земљама Западног Балкана, као кандидатима за чланство у ЕУ. Економски и инвестициони план за Западни Балкан из 2020. и Декларација из Брда су документи ЕУ који се најдиректније односе на реализацију новог ИПА 3 циклуса пројеката, а којима су формулисани нови развојни приоритети. Пројекти ЕУ за развој земаља Западног Балкана у периоду 2021–2026 имају у фокусу укључивање земаља ЗБ у транспортне европске мреже, али и међусобно инфраструктурно и функционално повезивање, што је у складу са новом иницијативом Отворени Балкан, раније Мини Шенген. Као кључне области развоја у наведеним документима истакнуте су транспортна, дигитална, енергетска инфраструктура и питања животне средине.

Како је предвиђено, већина ових циљева ће се реализовати преко Инвестиционог оквира за Западни Балкан, који је као програм успешно спровођен од 2009. године, али ће у будућем периоду имати кључну улогу будући да је изворно дефинисан као програм којим се реализују развојни циљеви у области инфраструктуре (транспортне, енергетске, комуналне), енергетске ефикасности, одрживог развоја и регионалног повезивања земаља Западног Балкана.

Истраживање је указало на велике слабости ЕУ финансирања развоја Западног Балкана у претходном периоду, уз претпоставку да се саме основе ове „развојне помоћи“ неће променити ни у будућем

⁵⁷ Амбасада Краљевине Норвешке и Владе Србије, *Норвешка за вас*, 2022, <https://www.norveskazavas.org.rs/>, 2/2/2022.

периоду. Позитиван ефекат ЕУ пројеката на развој земаља Западног Балкана је оцењен као минималан, чак и уз претпоставке да су пројектни циљеви заиста од виталног значаја за земљу у којој се реализују и да је њихова реализација доследно спроведена. Разлози за то су следећи:

а) неповољна структура финансирања ЕУ пројеката; Анализа и компарација извора финансирања преко ИОЗБ у досадашњем периоду показале су да је учешће ЕУ у овим пројектима симболично (2% у случају Србије), а да су готово сва средства за ове пројекте издвојена из сопствених средстава земаља корисника. У случају Србије, око 70% средстава за реализацију ИОЗБ пројеката је обезбеђено зајмовима од европских банака, укључених у систем ЕУ финансирања, а 24% из буџетских средстава.

б) облици бесповратне помоћи; Минимални део бесповратне помоћи од 2% вредности усмерен је на периферне аспекте пројеката, као што су студије изводљивости, израда пројекта и правилника, израда тендерске документације, обезбеђивање пројектне документације и слично. Сву ову документацију припремају ЕБРД и ЕРБ, за која добијају средства из ИПА фондова. Ова техничка помоћ је углавном типског облика, односно не захтева посебно познавање конкретног проблема на који се пројекат односи, а у пројектима достиже милионске вредности. Вредност ових пројеката у случају да их израђују локалне агенције, била би вишеструко мања.

Имајући ово у виду, као и претходну расподелу ЕУ фондова по земљама, могу се релативно прецизно проценити бенефити које Србија може очекивати у новом ИПА 3 циклусу. Европска унија је Европским инвестиционим планом и Декларацијом у Брду прецизирала издвајање од само девет милијарди евра бесповратне помоћи за пет земаља Западног Балкана. Имајући у виду расподелу по земљама из претходног периода, Србија може очекивати износ бесповратне помоћи од око једне милијарде за период 2021–2026, и то у облику студија изводљивости, процена, упутстава и препорука. Да би остварила и ову симболичну помоћ, Србија ће морати да узме кредите који су знатно већи него у претходном периоду, имајући у виду да нови развојни циљеви, посебно инфраструктурни имају далеко већу вредност него претходни (иновације и ИТ).

Минималан позитивни утицај на развој земаља Западног Балкана, ствара непропорционално велике негативне политичке ефекте за земље кандидате. Медијски предимензионирана финансијска помоћ

ЕУ пласира се као награда за политичка условљавања и интервенције у унутрашње послове земаља кандидата, што у домаћој јавности повећава спремност на политичке уступке.

Други могућ негативан ефекат преувеличавања ЕУ финансијске подршке земљама Западног Балкана је развијање негативног односа јавности земаља чланица ЕУ према балканским земљама. Становништво ЕУ земаља се може сматрати оштећеним тиме што издваја сопствена средства за сиромашне суседе, а нема перцепцију о било каквој користи од ових издвајања. Ово може нанети дугорочну штету односима Србије са многим европским земљама, нарочито са Хрватском, са којом већ има историју сукоба, али и са слабије развијеним земљама, као што су Бугарска и Румунија, које нису у позицији да пружају помоћ.

Са позитивније стране, билатералне донације земаља чланица ЕУ имају знатно већи развојни допринос од институционалног ЕУ финансирања. Без обзира на могуће интересе донатора (политички, безбедносни или финансијски у дугом року), билатералне донације не укључују учешће земље корисника, било у виду кредита или буџетских средстава. Друго, билатералне донације Норвешке, Шведске, Аустрије и других земаља нису у облику процена и извештаја, већ опреме, уређаја, транспортних возила, инфраструктурних радова и других материјалних вредности или услуга које имају неспорно позитивну намену и развојни потенцијал.

Поређење развојних ефеката институционалних и билатералних донација је само један аспект међународних односа, а донације нису кључни критеријум за дефинисање спољне политике. Ипак, нека објашњења овог истраживања потенцијално могу имати велики значај за прерасподелу дипломатских и политичких ресурса са недостижних интеграционих циљева на интензивирање билатералних односа са државама чија подршка није условљена политичким уступцима.

Библиографија

Antonopoulos, Eleftherios & Bachtler, John, "The Role of EU Pre-Accession Assistance in the Establishment of National Coordination Structure for EU Funding: The Case of Croatia", *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 10, No. 2, 2014.

- Bartlett, Will, "Economic development in the European super-periphery: Evidence from the Western Balkans", *Economic annals*, Vol. 54, No. 181, 2009.
- Bartlett, Will, "International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans", *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 29, No. 2, 2021.
- Bartlett, Will, *Europe's Troubled Region: Economic Development, Institutional Reform and Social Welfare in the Western Balkans*, Routledge, 2008.
- Commission Communication on An Economic and Investment Plan for the Western Balkans, European Commission, Brussels, 6.10.2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf, 14/01/2022.
- Denti, Davide, "Did EU candidacy differentiation impact on the performance of pre-accession funds? A quantitative analysis of Western Balkan cases", *Croatian International Relations Review*, Vol. 19, No. 68, 2013.
- EIP, *Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/eu-starts-implementing-economic-and-investment-plan-western-balkans-2020-12-17_en, 21/01/2022.
- European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations*, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en, 22/01/2022.
- Holzner, Mario & Schwarzhappel, Monika, *Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis*, European Investment Bank and The Vienna Institute for International Economic Studies, 2018.
- Jelesijević, Anila, „Uslovljeno članstvo Srbije u Evropskoj uniji već zamorenoj od proširenja – koliko je daleko 2025. godina?“ *Vojno delo*, Vol. 71, No. 7, 2019. DOI: 10.5937/vojdelo1907009j
- Pejović, Aleksandar Andrija, „Instrument pretpristupne podrške Evropske unije 2007–2027“, *Evropsko zakonodavstvo*, Vol. 19, No. 72, 2020.
- Petrovic, Miloš, "EU Integration Process of Serbia: A Vicious Circle of High Politics?", *The Review of International Affairs*, Vol. 70, No. 1175, 2019.

- Pop Lazić, Isidora, „Specifičnosti i tok pristupnih pregovora Srbije i Hrvatske za članstvo u Evropskoj uniji – implikacije na bilateralne odnose”, *Međunarodna politika*, Vol. 72, No. 1183, 2021.
- Rant, Vasja, Mrak, Mojmir & Marinč, Matej, “The Western Balkans and the EU budget: the effects of enlargement”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 20, No. 3, 2020. DOI: 10.1080/14683857.2020.1793061.
- Stanojević, Nataša, Vujić, Nenad & Vujović, Slavoljub, “The causes of the rise of Euroscepticism: a survey of Serbian citizens in 2020”, *Journal of contemporary European studies*, published online 6.01.2022. <https://doi.org/10.1080/14782804.2021.2024155>
- Stanojević, Petar, Jeftić, Zoran & Obradović, Žarko, “The Western Balkan countries’ accession to the European Union from the energy perspective”, *The Review of International Affairs*, Vol. 71, No. 1178, 2020.
- UniCredit, *Western Balkans: The burden of China’s lending to governments*, https://www.research.unicredit.eu/DocsKey/emergingmarkets_docs_2021_179967.ashx?EXT=pdf&KEY=l6KjPzSYBBGzROuioxedUNdVqq1wFeRoBg8dvzn51cwXIFTj0Rbl4w==&T=12,7/2/2022.
- „Zakon o potvrđivanju sporazuma između Vlade Republike Srbije i Evropske unije o učešću Republike Srbije u programu Evropske unije Horizont 2020 – okvirnom programu za istraživanje i inovacije (2014–2020)”, 2014, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/2328-14Lat.pdf, 11/01/2022.
- WBIF – Western Balkans Investment Framework – Projects, European Union, 2022, <https://www.wbif.eu/wbif-projects>, 11/01/2022.
- WBIF, *A guide to the Western Balkans Investment Framework*, European Union, 2020, Internet, https://wbif.eu/storage/app/media/Library/11.Funding/WBIF%20Guide_Update_March2020.pdf, 10/01/2022.
- Амбасада Краљевине Норвешке и Владе Србије, *Норвешка за вас*, 2022, <https://www.norveskazavas.org.rs/>, 2/2/2022.
- Декларација из Брда, 2021, <https://www.consilium.europa.eu/media/52287/eu-wb-summit-brdo-declaration-6-october-2021-05.pdf>, 11/01/2022.
- ЕУ у Србији, *Помоћ ЕУ Републици Србији*, Делегација ЕУ у Републици Србији, 2020, <https://europa.rs/pomoc-eu-republici-srbiji>, 28/1/2022.
- Министарства спољних послова Републике Србије (МСП), *Билатерална сарадња*, 2022, <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja>, 22/01/2022.

Министарство за европске интеграције РС, „Програми Уније”, <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>, 31/1/2022.

Министарство за европске интеграције РС, *Билатерална сарадња*, <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/>

Министарство за европске интеграције РС, *Фондови ЕУ*, <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2014-2020/>, 28/1/2022.

Народна банка Србије, *Европска инвестициона банка – зајмови за мала и средња предузећа, предузетнике и локалну самоуправу*, <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/medjunarodna-saradnja/evropska-unija/krediti-eib/index.html>, 27/2/2022.

Анекс

*Табела 1: Структура финансирања пројеката у Србији преко
Инвестиционог оквира за Западни Балкан (ЕУР)*

| Шифра | Назив пројекта | Зајам | Сопствена средства | Грант | Билатерална донација |
|-----------------|---|------------|--------------------|-----------|----------------------|
| PRJ-SRB-ENV-002 | Водовод и канализација средњих градова у Србији | 25.000.000 | - | 3.000.000 | 20.500.000 |
| PRJ-SRB-SOC-006 | Развој концепта надзора и вредновања инклузивне праксе у образовању | - | - | 350.000 | - |
| PRJ-SRB-TRA-002 | Интегрисани транспорт у Београду | 90.000.000 | 86.400.000 | 6.000.000 | - |
| PRJ-SRB-TRA-006 | Железничка инфраструктура | - | - | 800.000 | - |
| | Јавни превоз и саобраћајна инфраструктура Београда фаза II | 97.000.000 | 26.580.000 | 2.350.000 | - |
| PRJ-SRB-ENE-003 | Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - фаза ИВ | 45.000.000 | 11.250.000 | 2.012.000 | - |
| PRJ-SRB-ENE-004 | Програм енергетске ефикасности у јавним зградама у Србији (ЕЕП) | 15.000.000 | 1.500.000 | 2.016.000 | - |
| PRJ-SRB-ENE-008 | Транс-балкански електроенергетск и коридор: Крагујевац - Краљево | 15.000.000 | 8.000.000 | 6.600.000 | - |
| PRJ-SRB-ENV-001 | Сакупљање и пречишћавање отпадних вода за општине Врање и Ужице | 46.000.000 | - | 1.900.000 | 1.000.000 |

| Шифра | Назив пројекта | Зајам | Сопствена средства | Грант | Билатерална донација |
|-----------------|--|---------------|--------------------|------------|----------------------|
| PRJ-SRB-ENV-003 | Водоснабдевање у Суботици | 11.000.000 | 11.600.000 | 2.040.000 | 1.000.000 |
| PRJ-SRB-ENV-006 | Надоградња Макиш постројења за пречишћавање воде | 14.500.000 | - | 2.940.865 | 950.000 |
| PRJ-SRB-ENV-007 | Водоснабдевање и пречишћавање отпадних вода у општинама средње величине у Србији | 70.000.000 | - | 2.400.000 | 57.000.000 |
| PRJ-SRB-SOC-001 | Општинска и регионална инфраструктура | 75.000.000 | 124.625.000 | 375.000 | - |
| PRJ-SRB-SOC-002 | Истраживање и развој јавног сектора у Србији | 305.000.000 | 90.200.000 | 600.000 | 30.900.000 |
| PRJ-SRB-SOC-003 | Унапређење и реконструкција правосудних објеката у Србији | 45.000.000 | 36.250.000 | 3.083.000 | - |
| PRJ-SRB-SOC-005 | Програм модернизације школа у Србији | 70.000.000 | 29.200.000 | 800.000 | - |
| PRJ-SRB-SOC-007 | Модернизација затворских објеката у Крагујевцу и Панчеву | 34.949.146 | 34.247.217 | 2.872.565 | - |
| PRJ-SRB-SOC-008 | Реконструкција стамбених објеката након земљотреса у Краљеву | 8.000.000 | 9.983.185 | 880.000 | 244.400 |
| PRJ-SRB-TRA-005 | Коридор 10 (Е-75 & Е-80) Аутопут – Србија | 1.074.480.000 | 251.020.000 | 34.500.000 | - |

| Шифра | Назив пројекта | Зајам | Сопствена средства | Грант | Билатерална донација |
|-----------------|---------------------------------------|---------------|--------------------|------------|----------------------|
| PRJ-SRB-TRA-007 | Рехабилитација железнице (Коридор 10) | 140.000.000 | 23.000.000 | 1.000.000 | - |
| Укупно | | 2.180.929.146 | 743.855.402 | 76.519.430 | 111.594.400 |

Извор: <https://www.wbif.eu/wbif-projects>

| Шифра | Назив пројекта | Зајам | Грант |
|---------------------|---|-------------|------------|
| WB11-REG-ENV-01 | Унапређење заједничких акција у управљању поплавама у сливу реке Саве | | 1.920.000 |
| WB7-REG-ENE-SD-14 | Конзорцијум за развој гасног прстена Енергетске заједнице у Југоисточној Европи | | 961.538 |
| WB9-REG-ENE-SPD-01 | Секторска студија за грејање на биомасу на Западном Балкану | | 840.000 |
| WB14-REG-ENE-01 | Техничка помоћ за Иницијативу регионалне безбедносне координације у југоисточној Европи | | 1.000.000 |
| WBEC-REG-ENE-01 | Регионална стратегија за одрживу хидроенергетику на Западном Балкану | | 1.422.589 |
| WB7-REG-TRA-SD-02 | Ажурирање Регионалне саобраћајне студије (РЕБИС) | | 576.923 |
| WB7-REG-PSD-SD-02 | Институционално јачање јавно-приватног партнерства на Западном Балкану | | 960.000 |
| WBEC-REG-ENV-02 | Процена потреба у контексту имплементације директиве ЕУ о поплавама на Западном Балкану | | 330.000 |
| WB13-REG-PSD-SDP-01 | Јачање капацитета јавног сектора за предузимање ЈПП на Западном Балкану | | 1.920.000 |
| PRJ-MULTI-TRA-003 | Анализа недостатака у регионалним мрежама повезивања | | 565.250 |
| PRJ-MULTI-ENE-006 | Успостављање регионалног програма енергетске ефикасности за Западни Балкан | 167.000.000 | 23.350.000 |

| Шифра | Назив пројекта | Зајам | Грант |
|-------------------|---|-------------|------------|
| PRJ-MULTI-ENE-011 | Регионални програм енергетске ефикасности за Западни Балкан | 185.000.000 | 31.078.000 |
| PRJ-MULTI-ENV-001 | Управљање водним ресурсима слива реке Дрине | 20.000.000 | 1.152.000 |
| Укупно | | 372.000.000 | 66.076.300 |

Извор: <https://www.wbif.eu/wbif-projects>

DEVELOPMENT EFFECTS OF THE “WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK”

ABSTRACT

The subject of this research is the effects of development assistance provided by the European Union to the countries of the Western Balkans during the accession process. The focus is on the effects of the projects of the Investment Framework for the Western Balkans as a key mechanism through which the development support to the region in the next project cycle will be realised. The paper describes the development goals of this programme and analyses the characteristics of previously implemented projects. The results showed that the share of EU grants in these projects is symbolic, while almost all funds come from user loans from European banks or their own budget funds. The analysis of the grant's form showed its minor developmental effect, given that it is a matter of feasibility studies, assessments, and recommendations. The findings reveal that bilateral donations have a substantially greater impact and that bilateral collaboration with European countries is extremely important.

Keywords: Western Balkans, Western Balkans Investment Framework, Economic and Investment Plan, IPA funds, grant, bilateral donations.